

Paweł Dąbrowski

Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej – ocena skutków regulacji

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii
Obrony Narodowej nr 3(7), 39-55

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AUTOR

mgr Paweł Dąbrowski

pawdabro@gmail.com

USTAWA O ŚRODKACH PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO I BRONI PALNEJ – OCENA SKUTKÓW REGULACJI

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 17.05.2012 r. stwierdzający niezgodność zapisów art. 16 ust. 4 ustawy z dn. 06.04.1990 r. o Policji oraz rozporządzeń Rady Ministrów dotyczących przypadków i sposobów użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej¹ przez policjantów z zapisami Konstytucji RP, spowodowały konieczność sporządzenia nowego aktu prawnego, na nowo regulującego postępowanie funkcjonariuszy, nie tylko Policji w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej². Projekt ten ujrzał światło dzienne na początku bieżącego roku, wywołując podczas debaty sejmowej w marcu tego roku niemałe poruszenie. W trakcie debaty sejmowej posłowie podnosili szereg wątpliwości dotyczących nowej ustawy, w tym m.in. zbyt wielkiej ilości podmiotów uprawnionych do użycia środków przymusu bezpośredniego i broni, zbyt szerokich w odniesieniu do zadań ustawowych niektórych formacji tudzież warunkowości obowiązku niesienia pomocy przez funkcjonariusza osobie poszkodowanej w wyniku użycia środków przymusu bezpośredniego lub broni³. Ostatecznie ustawę przyjęto po poprawkach Sejmu i Senatu pod koniec maja bieżącego roku i z dniem 5 czerwca weszła ona w życie.

¹ Tj. Rozporządzenie RM z 19.07.2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji (Dz. U. 2005.135.1132); Rozporządzenie RM z 19.07.2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił Zbrojnych RP w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego (Dz.U.2005.135.1134); Rozporządzenie RM z 17.09.1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (Dz.U.2005.135.1132).

² Trybunał wskazuje w nim niezgodność niektórych zapisów m.in. ustawy o Policji z art. 92 ust. 1, art. 41 ust. 1 oraz art. 31 ust.3 Konstytucji RP, jako że materia ograniczania wymienionych w ww. artykułach wolności osobistych obywatela musi być uregulowana w sposób ustawowy, natomiast wymieniony art. 16 ust.4 ustawy o Policji zawiera przeniesienie uprawnień ustawowych bezpośrednio na Radę Ministrów. TK uznał więc za stosowne zalecić przygotowanie i wdrożenie w terminie 12 miesięcy od dnia wydania wyroku nowej ustawy regulującej kwestie użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej. Zob., Wyrok TK z dn. 17.05.2012 sygn. akt K 10/11; www.trybunal.gov.pl [dostęp:15.04.2013].

³ Stenogram z posiedzenia Sejmu w dn. 06.03.2012 r., s. 93-110; www.sejm.gov.pl [dostęp: 15.04.2013].

Na potrzeby niniejszego opracowania będziemy zajmować się uprawnieniami Policji w tym zakresie. Wiąże się to z faktem, że to na tej formacji spoczywa główny obowiązek zwalczania przestępczości wszelkiego rodzaju i z racji specyfiki służby, to właśnie jej funkcjonariusze są najbardziej narażeni na niebezpieczeństwa i konieczność używania środków przymusu bezpośredniego, a nierzadko również i broni. Warto w tym miejscu podkreślić, że zasadniczą bronią policjantów jest broń palna z ostrą amunicją w rozumieniu art. 7 ust. 1 ustawy o broni i amunicji⁴. W ramach samej ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej jest pewna nieścisłość dotycząca właśnie broni, lecz o tym później.

Dotychczasowe regulacje prawne dotyczące omawianej materii zawarte były w trzech wymienionych w przypisie nr 1 rozporządzeniach Rady Ministrów. Kwestie środków przymusu bezpośredniego regulowało Rozporządzenie Rady Ministrów z 17 września 1990 w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego. Przepisy tegoż rozporządzenia stanowią, że policjantowi wolno stosować środki przymusu bezpośredniego z zachowaniem zasad określonych w art. 16 ust. 1 i 2 ustawy o Policji tj.: *w razie niepodporządkowania się wydanym na podstawie przepisów prawa poleceniom (...) policjanci mogą stosować środki przymusu bezpośredniego odpowiadające potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji i niezbędne do osiągnięcia podporządkowania się wydanym poleceniom*⁵. Rozporządzenie uszczegóławia sytuacje, w których dopuszczalne jest użycie środków przymusu bezpośredniego, z wymienieniem, którego środka przymusu bezpośredniego należy użyć w takiej czy innej sytuacji, a także wymieniając ograniczenia w stosowaniu tych środków. Według zapisów powyższego rozporządzenia, Policja może skorzystać z następujących środków przymusu bezpośredniego:

- *siły fizycznej w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku,*
- *urządzeń technicznych w postaci kajdanek, prowadnic, kaftanów bezpieczeństwa, pasów i siatek obezwładniających, paralizatorów elektrycznych, a także kolczatek drogowych i innych przeszkód umożliwiających zatrzymanie pojazdu,*
 - *chemicznych środków obezwładniających,*
 - *pałek służbowych: zwykłych, szturmowych, wielofunkcyjnych i teleskopowych,*
 - *wodnych środków obezwładniających,*
 - *psów i koni służbowych,*

⁴ Ustawa z dnia 21.05.1999 r. o broni i amunicji, (Dz.U.2012.576).

⁵ Ustawa z dnia 06.04.1990 r. o Policji, (Dz.U.1990.30.179).

- *pocisków niepenetracyjnych miotanych z broni palnej*⁶.

Warto również zwrócić uwagę na ograniczenia w stosowaniu środków przymusu bezpośredniego, i tak wyłączając siłę fizyczną, środków przymusu bezpośredniego nie można stosować wobec:

- kobiet o widocznej ciąży,
- osób, których wygląd wskazuje na wiek poniżej 13 lat,
- starców,
- osób o widocznym kalectwie.

Ponadto istnieją ograniczenia w sposobie stosowania środków przymusu bezpośredniego, takie jak:

- zakaz uderzania lub zadawania pchnięć pałką służbową w głowę, szyję, brzuch i inne nieumięśnione części ciała,
- zakaz uderzania rękojęścią pałki,
- zakaz stosowania pałki służbowej wobec osób obezwładnionych innym środkiem przymusu bezpośredniego,
- zakaz użycia kajdanek wobec nieletnich, za wyjątkiem osób w wieku powyżej 15 lat, podejrzanych o dokonanie przestępstw przeciwko życiu lub zdrowiu,
- zakaz użycia kolczatki wobec jednośladow⁷.

Kwestie użycia broni palnej przez policjantów uregulowane były w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 19 lipca 2005 r. w *sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji*. Chociaż rozporządzenie to reguluje szczegółowo procedurę użycia broni palnej przez policjantów, to przypadki jej użycia uregulowane są w zapisach ustawy o Policji. W myśl tych zapisów policjant może użyć broni jedynie:

- *w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność policjanta lub innej osoby oraz w celu przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do takiego zamachu;*
- *przeciwko osobie niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu, zdrowiu lub wolności policjanta lub innej osoby;*
- *przeciwko osobie, która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać broń palną policjantowi lub innej osobie uprawnionej do posiadania broni palnej;*
- *w celu odparcia niebezpiecznego, gwałtownego zamachu na obiekty i urządzenia ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, na siedziby naczelnych organów władzy, naczelnych i centralnych organów administracji państwowej lub wymiaru sprawiedliwości, na obiekty gospodarki lub*

⁶ Rozporządzenie RM z dnia 17.09.1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (Dz.U.2005.135.1132).

⁷ Tamże.

kultury narodowej oraz na przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne państw obcych lub organizacji międzynarodowych, a także na obiekty dozorowane przez uzbrojoną formację ochronną utworzoną na podstawie odrębnych przepisów,

- *w celu odparcia zamachu na mienie, stwarzające jednocześnie bezpośrednio zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności człowieka;*

- *w bezpośrednim pościgu za osobą, wobec której użycie broni było dopuszczalne w przypadkach określonych w pkt 1-3 i 5 (patrz: wymienione wyżej – PD) albo za osobą, wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie zabójstwa, zamachu terrorystycznego, uprowadzenia osoby w celu wymuszenia okupu lub określonego zachowania, rozboju, kradzieży rozbójniczej, wymuszenia rozbójniczego, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, zgwałcenia, podpalenia lub umyślnego sprowadzenia w inny sposób niebezpieczeństwa powszechnego dla życia i zdrowia;*

- *w celu ujęcia osoby, o której mowa w pkt 6 (patrz wyżej – PD), jeśli schroniła się ona w miejscu trudno dostępnym, a z okoliczności towarzyszących wynika, że może użyć broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu lub zdrowiu;*

- *w celu odparcia gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na konwój ochraniający osoby, materiały zawierające informacje niejawne, pieniądze albo inne przedmioty wartościowe;*

- *w celu ujęcia lub udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności, jeśli:*

- a) *ucieczka osoby pozbawionej wolności stwarza zagrożenie dla życia albo zdrowia ludzkiego,*

- b) *istnieje uzasadnione podejrzenie, że osoba pozbawiona wolności może użyć broni palnej, materiałów wybuchowych lub niebezpiecznego narzędzia,*

- c) *pozbawienie wolności nastąpiło w związku z uzasadnionym podejrzeniem lub stwierdzeniem popełnienia przestępstw, o których mowa w pkt 6⁸.*

Ustawa stwierdza również, że możliwe jest użycie uzbrojonych oddziałów i pododdziałów Policji w razie wystąpienia powszechnego niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia lub wolności obywateli, zagrożenia atakiem terrorystycznym, bezpośredniego zagrożenia dla mienia w znacznych rozmiarach⁹. Wracając do zapisów wspomnianego wyżej rozporządzenia, należy zwrócić uwagę na przepisy, które stanowią, że policjant przed użyciem broni jest zobowiązany do wezwania osoby do zachowania zgodnego z prawem, w razie niepodporządkowania się temu wezwaniu policjant ma obowiązek zagrozić użyciem broni palnej (okrzykiem: *stój – bo strzelam*),

⁸ Ustawa o Policji..., wyd. cyt.

⁹ Tamże.

dopiero potem oddać strzał ostrzegawczy w bezpiecznym kierunku, i po wyczerpaniu tych możliwości może strzelać w kierunku osoby. Zastrzega się jednak, że policjant może odstąpić od tej procedury w sytuacji, gdy wszelka zwłoka stwarzałaby bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego. Warta uwagi jest kwestia użycia broni przez oddziały Policji. Jednostki te mogą użyć broni wyłącznie na rozkaz swojego dowódcy, a ten zaś, może wydać taki rozkaz dopiero po uzyskaniu zgody właściwego komendanta wojewódzkiego lub Głównego Policji. Analogicznie, dowódca może odstąpić od tej procedury i samodzielnie wydać rozkaz użycia broni w razie bezpośredniego zagrożenia dla życia i zdrowia ludzkiego¹⁰. Istotna jest również kwestia udzielania pomocy poszkodowanemu wskutek użycia broni. Analogicznie z przepisami o środkach przymusu bezpośredniego, funkcjonariusz jest zobligowany do natychmiastowego udzielenia poszkodowanemu pierwszej pomocy, a w razie potrzeby sprowadzenia bądź wezwania na miejsce zdarzenia wykwalifikowanych ratowników medycznych¹¹.

Analizując postanowienia powyższych zapisów, można dojść do wniosku, że kwestie użycia środków przymusu bezpośredniego a zwłaszcza broni palnej, są sformułowane w sposób dość skomplikowany. Policja niejednokrotnie już sugerowała zmianę tych przepisów, ze względu właśnie na ich skomplikowaną konstrukcję, utrudniającą nie tylko ich zastosowanie w praktyce, lecz narażającą też funkcjonariuszy na konsekwencje dyscyplinarne i karne. W trakcie prac nad niniejszym opracowaniem, autor sięgnął do opinii wypowiedzianych przez policjantów na Internetowym Forum Policyjnym (www.ifp.pl). Nietrudno znaleźć tam rozmaite sytuacje, w których znaleźli się policjanci. Przebieg wydarzeń podczas interwencji policyjnych powodował u funkcjonariuszy dylemat: czy sytuacja ta jest wystarczająco groźna, by użyć takiego czy innego środka przymusu bezpośredniego lub broni czy jeszcze nie? Wśród wad obecnie obowiązujących zapisów policjanci wskazują na najważniejsze:

- nieprzystawanie przepisów o środkach przymusu bezpośredniego do sytuacji, w których policjanci narażeni są na niebezpieczeństwo,
- wysoki stopień skomplikowania przepisów, utrudniający ich interpretację w sytuacjach zagrożenia, zwłaszcza w razie braku czasu na dokładną analizę sytuacji, stres itp.,
- niejasność tychże przepisów, stwarzającą możliwość wielorakiej ich interpretacji i w konsekwencji możliwość zastosowania sankcji karnych lub dyscyplinarnych wobec interweniujących policjantów,

¹⁰ Rozporządzenie RM z dnia 19.07.2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji (Dz. U. 2005.135.1132).

¹¹ Tamże.

- wynikający z powyższego swoisty stres policjantów – obawa przed zastosowaniem takiego czy innego środka przymusu lub broni wobec osób łamiących prawo¹².

Wprowadzona niedawno ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej ma szansę zapobiec problemom związanym ze stosowaniem obecnie obowiązujących przepisów. Warto więc pochylić się nad projektem tej ustawy i przez porównanie z obecnie obowiązującymi zapisami spróbować stwierdzić, czy projekt ten faktycznie ułatwi życie policjantom.

W pierwszych artykułach niniejszej ustawy znajdujemy definicje pojęć użytych w ustawie. Warte podkreślenia jest, że nieobecne w dotychczas obowiązujących zapisach słowo *obezwładnienie* znalazło tutaj swoje określenie w art. 4 ust. 4 jako *pozbawienie swobody ruchów lub spowodowanie odwracalnej, krótkotrwałej dysfunkcji kończyn lub zmysłów w celu wyeliminowania zagrożenia ze strony osoby lub zwierzęcia lub przełamania oporu osoby niepodporządkowującej się wydanym na podstawie prawa poleceniom*¹³. Jednakże w tej definicji już znajduje się pewien słaby punkt, budzący wątpliwości. Chodzi o określenie *odwracalny*. Jest to słowo o tyle istotne, że w sytuacji interwencji policyjnej, może dojść np. do złamania kończyny lub co gorsza stawu tudzież innego wrażliwego miejsca na ciele osoby, wobec której zaszła konieczność użycia środka przymusu bezpośredniego. Powstaje w tym momencie wątpliwość, którą niewykluczone, że wielu prawników wykorzysta – taka dysfunkcja nie jest odwracalna. Złamana kość lub staw owszem, zrośnie się, lecz nie będzie już tak sprawna jak przed zdarzeniem. W realnej sytuacji interweniujący policjant, który przez użycie środka przymusu bezpośredniego spowodował taki uszczerbek na zdrowiu, może być oskarżony o przekroczenie uprawnień i ponieść konsekwencje tak karne jak dyscyplinarne, tym bardziej iż w tym przypadku owa *dysfunkcja* w żaden sposób nie będzie *krótkotrwała*. Jest to kwestia o tyle istotna, iż takie sytuacje mogą mieć miejsce w trakcie interwencji policyjnych, zwłaszcza gdy osoba taka jest pod wpływem alkoholu, narkotyków lub chora psychicznie. W powszechnej opinii polskie sądy są zdolne do wydawania wyroków opartych na skądinąd niezrozumiałych przesłankach. Może zatem zająć ponownie sytuacja, w której policjant stanie pomiędzy przysłowiowym młotem a kowadłem.

Następnym elementem budzącym wątpliwości jest zapis art. 7 ust. 3 projektu. Stwierdza on, że *środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia i zdrowia uprawnionego lub innej osoby*¹⁴. Autorowi trochę trudno sobie wyobrazić, jak mogła-

¹² Zob., www.ifp.pl [dostęp: 17.04.2013].

¹³ Projekt ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej; www.msw.gov.pl [dostęp: 16.04.2013].

¹⁴ Tamże.

by owa *szczególna ostrożność* wyglądać w praktyce. Nie można sobie przecież wyobrazić policjanta używającego pałki w sposób delikatny tudzież gazu czy innego środka. W przypadku tego zapisu powtarza się sytuacja z wyżej wymienionym – i tutaj jest możliwość poniesienia przez policjanta konsekwencji za użycie środków przymusu bezpośredniego.

Na szczęście w projekcie są również pozytywy. Za takie można uznać zapisy art. 9, który określa ograniczenia w stosowaniu środków przymusu bezpośredniego i broni. Zasadniczo są to niemal te same ograniczenia co w obecnie obowiązujących przepisach, nie wolno ich stosować wobec:

- *kobiet o widocznej ciąży,*
- *osób, których wygląd wskazuje na wiek do 13 lat,*
- *osób o widocznej niepełnosprawności*¹⁵.

W porównaniu z obecnymi przepisami, zniknęło ograniczenie w stosunku do starców, ale co ważniejsze, pojawił się zapis uwalniający funkcjonariuszy od pozostałych ograniczeń podmiotowych a dotyczy on *sytuacji, gdy zachodzi konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie uprawnionego lub innej osoby*¹⁶. Stwarza to funkcjonariuszom możliwość działania w sytuacjach, w których do tej pory ich możliwości były poważnie ograniczone. Zasadniczo jednak, ustawodawca zaleca utrzymanie dotychczasowych ograniczeń, tj. stosowanie wobec ww. osób wyłącznie siły fizycznej.

Kolejnym elementem projektu ustawy są przypadki użycia środków przymusu bezpośredniego. W porównaniu do obecnie obowiązujących przepisów, rozmieszczonych w dwóch aktach prawnych, w projekcie znajdujemy przypadki użycia środków przymusu w jednym miejscu, w art. 11. Zgodnie z nim policjant ma prawo użycia środków przymusu w następujących sytuacjach:

- *wyegzekwowanie wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;*
- *odparcie bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;*
- *przeciwdziałanie czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;*
- *przeciwdziałanie naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;*
- *przeciwdziałanie bezpośredniemu zamachowi na ochroniane przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;*
- *ochrona porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego;*

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

- *przeciwdziałanie zamachowi na nienaruszalność granicy państwowej (...);*
- *przeciwdziałanie niszczeniu mienia;*
- *zapewnienie bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;*
- *ujęcie osoby, udaremnienie jej ucieczki lub pościg za tą osobą;*
- *pokonanie biernego oporu;*
- *pokonanie czynnego oporu;*
- *przeciwdziałanie czynnościom zmierzającym do autoagresji¹⁷.*

Zasadniczą nowością jest tutaj użycie środków przymusu w celu przeciwdziałania autoagresji. Jest to skądinąd słuszne posunięcie, zwłaszcza w stosunku do osób, z którymi policjanci mają do czynienia na co dzień, czyli będących pod wpływem alkoholu i narkotyków.

W następnym artykule znajduje się katalog środków przymusu bezpośredniego. W porównaniu do obecnej regulacji, arsenał środków przymusu nieco się rozszerzył i zawiera:

- *siłę fizyczną w postaci technik:*
 - *transportowych,*
 - *obrony,*
 - *ataku,*
 - *obezwładnienia;*
- *kajdanki:*
 - *zakładane na ręce,*
 - *zakładane na nogi,*
 - *zespolone;*
- *kaftan bezpieczeństwa,*
- *pas obezwładniający,*
- *siatka obezwładniająca,*
- *kask zabezpieczający,*
- *pałka służbowa,*
- *wodne środki obezwładniające,*
- *pies służbowy,*
- *koń służbowy,*
- *pociski niepenetracyjne,*
- *chemiczne środki obezwładniające w postaci:*
 - *plecakowych miotaczy substancji obezwładniających,*
 - *granatów łzawiących,*
 - *innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających;*
- *przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej,*

¹⁷ Tamże.

- *cela zabezpieczająca,*
- *izba izolacyjna,*
- *pokój izolacyjny,*
- *kolczatka drogowa i inne środki służące do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych, ustawiane jako odpowiednio oznakowane przeszkody,*
 - *pojazdy służbowe,*
 - *środki do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód, w tym materiały wybuchowe,*
 - *środki pirotechniczne o właściwościach ogłuszających lub oślniewających*¹⁸.

Nowością jest wystąpienie w katalogu kasku zabezpieczającego, pojazdów służbowych oraz środków pirotechnicznych. Nowości te są o tyle istotne, że policjanci od lat używali niektórych z nich, nie posiadając koniecznych do tego przepisów, cieszy więc że zostanie to w końcu uregulowane. Ciekawostką jest, że Policja doczekała się również pojęcia *użycia prewencyjnego* środków przymusu bezpośredniego. Artykuł 13 reguluje te kwestie, najistotniejszy zapis dotyczy możliwości użycia środków przymusu *w celu zapobieżenia agresji lub autoagresji*¹⁹. Jest to o tyle istotne, że trzymając się obowiązujących regulacji, policjanci mieli prawo do użycia środków przymusu w zasadzie gdy agresja na funkcjonariusza już nastąpiła. Niejeden policjant przez to ucierpiał, więc tym bardziej cieszy, że w końcu funkcjonariusze będą mieli możliwość reagowania niejako z wyprzedzeniem. Nieco dziwnie brzmi zapis dotyczący pałki służbowej. W rozumieniu policyjnym jest to pałka z gumy, zwana potocznie *blondyną*. Pałka ta stopniowo wychodzi z użycia, w powszechnej służbie zastępowana przez pałkę wielofunkcyjną tzw. *tonfę*. Warto również wspomnieć o używanych w działaniach oddziałów zwartych pałkach szturmowych o większej długości i pałkach teleskopowych, najczęściej spotykanych w jednostkach specjalnych. Autorzy projektu najwyraźniej w tym miejscu o nich zapomnieli, aczkolwiek określenie *pałka wielofunkcyjna* jest widoczne w dalszej części ustawy. Jest to kolejny niezbyt jasny zapis, bowiem albo uznajemy wszystkie rodzaje pałek jako *służbowe* albo utrzymujemy dotychczasowy podział, tym bardziej, iż wewnętrzne przepisy policyjne utrzymują obecnie taki podział, mało tego, do każdego rodzaju pałki stosuje się nieco inne techniki stosowania.

Kolejne nowości znajdziemy w przepisach regulujących użycie poszczególnych środków przymusu bezpośredniego. I tak, w przypadku użycia kajdanek, rozszerzono zakres ich użycia na wszystkie przypadki użycia środków przymusu za wyjątkiem pokonywania biernego oporu. Jest to poważna zmiana w porównaniu z obecnymi przepisami przewidującymi uży-

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

cie kajdanek jedynie wobec *osób skazanych, tymczasowo aresztowanych lub zatrzymanych*. Zniknęło także ograniczenie mówiące, że kajdanek nie wolno stosować wobec osób w wieku poniżej 17 lat, z wyjątkiem nieletnich w wieku powyżej 15 lat podejrzanych po popełnieniu przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu²⁰.

Następna nieścisłość dotyczy środka przymusu w postaci pocisków niepenetracyjnych. W art. 23 występują pod nazwą *pociski niepenetracyjne miotane z broni palnej lub urządzeń do tego przeznaczonych*. W połączeniu ze znajdującym się w art. 46 ust. 1 projektu zakazem stosowania broni przez oddziały i pododdziały zwarte Policji, stwarza pozornie absurdalne pytanie: pocisków można użyć ale...jak? Obecne regulacje w tej kwestii są jasne, natomiast w projekcie ustawy nie ma nic na ten temat. Tym bardziej dziwnie brzmi zapis art. 23 ust.2 ustawy, że użycie pocisków niepenetracyjnych należy poprzedzić oddaniem strzału bądź salwy ostrzegawczej. Znowu powstaje pytanie: z czego? Autor zdaje sobie sprawę, że twórcy ustawy pozostawili w domyśle kwestię narzędzia do miotania wzmiankowanych pocisków, lecz pozostawiony w ten sposób przepis daje idealne pole do popisu prawnikom, którzy po pierwszym użyciu przez Policję pocisków niepenetracyjnych po wejściu ustawy w życie, wytkną jej (nie po raz pierwszy zresztą) działanie niezgodne z prawem. Wątpliwości budzi również zapis o *urządzeniach* służących do miotania pocisków niepenetracyjnych. Z wiedzy autora wynika, że takich urządzeń Policja w swoim wyposażeniu obecnie nie posiada, autorowi nie są również znane takowe. W rozmowie z ekspertami z Centrum Szkolenia Policji, autorowi również nie udało się ustalić, jakie, poza bronią palną, mogą być owe *urządzenia*.

Kolejnym, budzącym wątpliwości autora zapisem jest treść art. 31 ustawy, dotyczącego użycia pojazdu służbowego jako środka przymusu bezpośredniego. Jest to absolutna nowość, chociaż praktyka policyjna pokazuje, że niejednokrotnie funkcjonariusze zmuszeni byli do uciekania się do użycia swoich radiowozów w celu zatrzymania osoby, która z jakichś przyczyn uciekała przed nimi. Zapis znajdujący się w ust. 2 jest jednak nieco zbyt ogólnikowy: *pojazdu służbowego używa się w celu zatrzymania lub zablokowania innego pojazdu albo pokonania przeszkody*²¹. W interpretacji autora oznacza to, że funkcjonariusze prowadząc, np. pościg, używają pojazdu służbowego, po prostu poruszając się nim. Treść tego ustępu nie zezwala jasno na spychanie uciekiniera z jezdni, bądź w inny sposób doprowadzenia kontaktem radiowóz – pojazd uciekający, do zatrzymania tego ostatniego. Użyte natomiast stwierdzenie *zablokowanie* należałoby w tym momencie rozumieć dwojako: ograniczenie możliwości poruszania się uciekiniera poprzez ustawienie radiowozów w poprzek jezdni bądź otocze-

²⁰ Rozporządzenie RM z dnia 17.09.1990 r. w sprawie określenia przypadków..., wyd. cyt.

²¹ Tamże.

nie poruszającego się pojazdu ze wszystkich stron i powolne zwalnianie go aż do zatrzymania. Tak więc, projekt w kwestii zastosowania radiowozu jako środka przymusu milczy, a biorąc pod uwagę mizериę finansową Policji, trudno oczekiwać pochwał ze strony przełożonych dla policjantów, którzy w trakcie pościgu uszkodzili uciekający pojazd oraz radiowóz. Zapis ten wymaga zatem istotnego uściślenia.

Następnym novum są zapisy art. 36 ustawy, regulujące kwestie udzielania pomocy osobie poszkodowanej w wyniku użycia środków przymusu bezpośredniego. Zawierają bowiem możliwość odstąpienia uprawnionego od obowiązku udzielania pomocy poszkodowanemu w sytuacji, gdy:

- *udzielenie tej pomocy może zagrozić życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu uprawnionego lub innej osoby;*
- *udzielenie tej pomocy spowodowałoby konieczność zaniechania przez uprawnionego czynności ochronnych wobec osób, ważnych obiektów, urządzeń lub w ramach konwoju lub doprowadzenia;*
- *udzielenie pomocy osobie poszkodowanej zostało zapewnione przez inne osoby lub podmioty zobowiązane do jej udzielenia.*

Zastrzega się jednak, że nie można odstąpić od udzielenia pierwszej pomocy kobiecie ciężarnej. W przypadku nieudzielenia pomocy w powyższych przypadkach lub gdy poszkodowany sprzeciwia się udzielaniu takiej pomocy, funkcjonariusz jest zobowiązany do zapewnienia poszkodowanemu udzielenia kwalifikowanej pomocy medycznej, mówiąc wprost, wezwać na miejsce zdarzenia zespół Ratownictwa Medycznego²². Zapis ten wzbudził nieco kontrowersji w trakcie obrad Sejmu nad niniejszym projektem, np. poseł Tomasz Kaczmarek zwracał uwagę na fakt, że poszkodowany może być nie do końca świadomy sytuacji w jakiej się znajduje i nie wyrazić zgody na podjęcie wobec niego czynności ratowniczych. Przedstawiający ustawę Sekretarz Stanu MSW Piotr Stachańczyk, wyjaśniał, że z praktyki (nie tylko policyjnej) wynika, iż zdarzają się sytuacje, w których funkcjonariusz realnie nie ma możliwości udzielenia pomocy osobie poszkodowanej bądź ta nie wyraża na to zgody, lecz co do zasady, utrzymuje się obowiązek udzielenia takiej pomocy²³. Trudno mu nie przyznać racji, bowiem dwuosobowy patrol podejmujący interwencję wobec liczniejszej grupy osób, co jest sytuacją powszechną, w razie konfrontacji siłowej nie ma możliwości udzielenia natychmiastowej pomocy jednemu poszkodowanemu, gdy agresorów jest jednocześnie kilku. Zapis ten zatem daje możliwość pewnej swobody działania policjantom, zwłaszcza w sytuacjach wspomnianych wyżej. Warte podkreślenia jest, że przepis powyższy jest zgodny z zapisami art. 15 i 17 ustawy z 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta, która daje

²² Tamże.

²³ Stenogram z posiedzenia Sejmu..., wyd. cyt., s. 110.

pacjentowi prawo do wyrażenia sprzeciwu co do udzielania mu pomocy medycznej, w tym ustnie²⁴.

Największe wątpliwości autora budzą jednak zapisy z art. 45 ustawy, określające przypadki użycia broni palnej. O ile konstrukcja już obowiązujących przepisów jest mocno skomplikowana, proponowane zapisy stwarzają kolejne problemy przy ich interpretacji i zastosowaniu praktycznym. W treści artykułu czytamy, że broni palnej można użyć w razie zaistnienia przynajmniej jednego przypadku:

- konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na:
 - a) życie zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
 - b) ważne obiekty lub urządzenia albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
 - c) mienie, który stwarza jednocześnie bezpośrednio zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności uprawnionego lub innej osoby, albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
 - d) nienaruszalność granicy państwowej podjętego przez osoby działające w sposób zorganizowany, które wymuszają przekroczenie granicy państwowej przy użyciu pojazdu, broni palnej lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu,
 - e) bezpieczeństwo konwoju lub doprowadzenia;
- konieczność przeciwstawienia się osobie:
 - a) niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni, materiału wybuchowego lub innego niebezpiecznego przedmiotu, którego użycie może zagrozić życiu, zdrowiu lub wolności uprawnionego lub innej osoby,
 - b) która usiłuje bezprawnie odebrać broń palną uprawnionemu lub innej osobie uprawnionej do jej posiadania;
 - bezpośredni pościg za osobą, wobec której:
 - a) użycie broni palnej było dopuszczalne w przypadkach określonych w pkt 1 lit. a – d i pkt 2 (patrz wyżej – PD),
 - b) istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniła przestępstwo, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148, art. 156 § 1, art. 163 – 165, art. 197, art. 252 i art. 280 – 282 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny;²⁵
- konieczność:
 - a) ujęcia osoby:

²⁴ Ustawa z dnia 06.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U.2009.52.417).

²⁵ Tj. przestępstwa o charakterze terrorystycznym, zabójstwo, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, spowodowanie katastrofy o znacznych rozmiarach, zgwałcenie, porwanie, rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze – przyp. autora.

- wobec której użycie broni palnej było dopuszczalne w przypadkach określonych w pkt 1 lit. a – d i pkt 2,
 - wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniła przestępstwo, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148, art. 156 § 1, art. 163 – 165, art. 197, art. 252 i art. 280 – 282 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny,
 - dokonującej zamachu, o którym mowa w pkt 1 lit. d lub e,
 - jeżeli schroniła się w miejscu trudno dostępnym, a z okoliczności zdarzenia wynika, że może użyć broni palnej lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu;
- b) ujęcia lub udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności, jeżeli:
- ucieczka tej osoby stwarza zagrożenie życia lub zdrowia uprawionego lub innej osoby,
 - istnieje uzasadnione podejrzenie, że osoba ta może użyć materiałów wybuchowych, broni palnej lub podobnie niebezpiecznego przedmiotu,
 - pozbawienie wolności nastąpiło w związku z uzasadnionym podejrzeniem lub stwierdzeniem popełnienia przestępstw, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148, art. 156 § 1, art. 163 – 165, art. 197, art. 252 i art. 280 – 282 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny;
- c) ujęcia lub udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności w związku z uzasadnionym podejrzeniem popełnienia lub przygotowywania popełnienia przestępstw, o których mowa w:
- art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. z 2010 r. Nr. 29, poz. 154 z późn. zm.)²⁶,
 - art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2012 r. poz. 621, 627 i 664)²⁷,
 - art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz. U. Nr 104, poz. 709 z późn. zm.);
- d) konieczność udaremnienia ucieczki osoby pozbawionej wolności z aresztu śledczego lub zakładu karnego oraz osoby konwojowanej, a także pościg za tą osobą²⁸.

²⁶ Tj. szpiegostwo, terroryzm, naruszenie tajemnicy państwowej, przestępstwa gospodarcze godzące w interes państwa, korupcja władz – przyp. autora.

²⁷ Tj. przestępstwa korupcyjne związane, najkrócej ujmując, z instytucjami państwowymi i organami administracji państwowej – przyp. autora.

²⁸ Projekt ustawy o środkach przymusu..., wyd. cyt.

Porównując powyższe regulacje z obecnie obowiązującymi, autor doliczył się wzrostu z dotychczasowych dziewięciu do 29 (sic!) przypadków użycia broni. Trudno powiedzieć, jakimi intencjami kierowali się autorzy niniejszych zapisów, ale ocierają się one o – mówiąc kolokwialnie – *austriackie gadanie*. Autor niniejszego opracowania, sam będąc policjantem, nie wyobraża sobie sytuacji, w której funkcjonariusz podejmujący interwencję w warunkach braku pewnych informacji, stresu, presji czasowej, byłby zmuszony dokonać analizy konkretnego przypadku i oceny zasadności użycia broni. Wspominany wyżej strach policjantów przed użyciem broni może się zatem dodatkowo spotęgować i w rezultacie doprowadzić do powtórzenia się sytuacji chociażby z akcji w Sanoku, gdzie niezdecydowanie kierujących policyjną akcją doprowadziło do śmierci dwóch osób, w tym nieletniej kobiety. Przepisy te wymagają zdecydowanego uproszczenia swojej konstrukcji.

W art. 46 znalazł się zapis, który zakazuje użycia lub wykorzystania broni palnej przez pododdział zwarty. Zapewne w domyśle autorów projektu chodzi o broń palną z tzw. ostrą amunicją, lecz nie jest to wyszczególnione. Warto w tym momencie wrócić do zapisów dotyczących użycia pocisków niepenetracyjnych, których użycie następuje poprzez wystrzelenie ich z broni palnej właśnie (chyba że są inne sposoby, autorowi nieznane). Niejasność w tej kwestii jest o tyle istotna, że autorzy projektu za broń palną uznają broń *bojową* w rozumieniu ustawy o broni i amunicji, a ta stwierdza, że bronią palną jest *każda przenośna broń luźna, która miota, jest przeznaczona do miotania, lub może być przystosowana do miotania jednego lub większej liczby pocisków lub substancji w wyniku działania materiału miotającego*²⁹. Obecnie używane pociski niepenetracyjne są miotane ze strzelb gładkolufowych, w postaci scalonego naboju z ładunkiem prochowym. Są więc w rozumieniu tej ustawy amunicją. W wyniku tak niejasnego sformułowania wymienionych wyżej przepisów projektu, Policja nie ma praktycznie możliwości zastosowania broni z pociskami niepenetracyjnymi, które nie raz już dowiodły swojej przydatności w trakcie tłumienia wszelkiego rodzaju zamieszek – wystarczy przypomnieć wydarzenia z 11 listopada zeszłego roku.

Do dalszych nowości należy zapis art. 47 pkt. 1, dający możliwość wykorzystania broni palnej w celu zatrzymania pojazdu zagrażającego życiu lub zdrowiu funkcjonariusza lub innej osoby bądź ważnych obiektów, urządzeń i obszarów. Sama idea przepisu jest słuszna, lecz jego konstrukcja – zbyt ogólnikowa. Nie stwierdza się bowiem, w jaki sposób ów pojazd miałby stwarzać zagrożenie, czy tylko jazdą z nadmierną prędkością i niezatrzymaniem się do kontroli, czy może staranowaniem kilku innych samochodów? Podobnie nie do końca jasny jest zapis *wykorzystania* w tym kontek-

²⁹ Ustawa z dnia 21.05.1999 r. o broni i amunicji..., wyd. cyt.

ście broni palnej. Pod pojęciem *wykorzystanie* projekt rozumie *oddanie strzału w kierunku zwierzęcia, przedmiotu lub w innym kierunku niestwarzającym zagrożenia dla osoby*³⁰. Jak w takim razie *wykorzystać* broń do zatrzymania pojazdu? Strzał w oponę, czy w silnik samochodu będzie bowiem w tym rozumieniu strzałem w kierunku osoby, a ponadto przestrzelenie opony stwarzać przecież będzie dla tej osoby zagrożenie – chociażby utraty panowania nad pojazdem i wypadku. Konstrukcja również tego zapisu stwarza poważne problemy interpretacyjne i wymaga starannego dopracowania, tym bardziej iż ustawa również nie określa, czym są *ważne obiekty i obszary*. Rozumieć należy, że chodzi o obiekty, mogące stać się celem ataku terrorystycznego, jak choćby ambasady, ujęcia wody, elektrownie itp. A czy np. centrum handlowe jest *ważnym obiektem* czy nie? Przecież samochód, wbijający się w szklane drzwi takiego centrum, może spowodować masę zniszczeń i ofiar. Załóżmy, że będzie jeszcze wyładowany materiałem wybuchowym, a terrorysta – samobójca po wbiciu się do takiego budynku wysadzi się razem z pojazdem. Kto będzie winny? Jeśli policjanci prowadzili pościg za takim pojazdem i nie użyli (zgodnie przecież z obowiązującymi przepisami) broni palnej w celu zatrzymania pojazdu całkiem możliwe, że zostaną postawieni w stan oskarżenia za niedopełnienie obowiązków.

W ustawie zabrakło regulacji dotyczących tzw. strzału ratunkowego. Strzał ratunkowy polega na oddaniu strzału przez strzelca wyborowego w kierunku osoby, która stwarza bezpośrednie zagrożenie dla życia innej osoby. Mówiąc obrazowo, polega to na strzale w np. porywacza, który chowa się za zakładnikiem, przystawiając mu jednocześnie do głowy broń palną lub inne niebezpieczne narzędzie. Policjanci (i nie tylko) antyterrorystyci sygnalizowali już od dłuższego czasu ten problem, podnosił go również poseł Tadeusz Woźniak w trakcie debaty sejmowej³¹. Kwestia ta dotąd nie została uregulowana.

Oceniając powyższą ustawę, trudno nie odnieść wrażenia, że jest ona, delikatnie mówiąc, bardzo niedopracowana. Konstrukcje legislacyjne są mocno skomplikowane, niejasne, pozostające często w sprzeczności między sobą. Biorąc pod uwagę presję czasową, z jaką zmagali się twórcy ustawy, autorowi nasuwa się smutna refleksja, że oto mamy do czynienia z kolejnym bublek prawnym, który zaraz po wprowadzeniu w życie trzeba będzie nowelizować. Konsekwencje poniosą natomiast policjanci, zmuszeni do stosowania sprzecznych ze sobą przepisów, których interpretacja może działać na ich szkodę. Mimo pewnych pozytywnych nowości, ustawę należy określić jako mocno nieudaną i to pomimo faktu, że według oświadczenia ministra Stachańczyka, prace nad nią trwały już od 2009 r.³² Autorowi ciężko jest zatem wypowiedzieć się pozytywnie o autorach tejże ustawy,

³⁰ Projekt ustawy o środkach przymusu..., wyd. cyt.

³¹ Stenogram z posiedzenia Sejmu w dnia 06.03.2012 r...., wyd. cyt., s. 105.

³² Tamże, s. 94.

jeżeli po czterech latach prac nad nią, nie potrafili stworzyć jasnych, związanych, przejrzystych i co najważniejsze, przystających do rzeczywistości przepisów. W tej ustawie również widać znaną powszechnie niezdolność ustawodawcy do tworzenia poprawnego prawa. Pozostaje mieć nadzieję, że powyższe przepisy zostaną szybko i co ważniejsze, poprawnie znowelizowane.

Bibliografia

1. Projekt ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej; www.msw.gov.pl.
2. Rozporządzenie RM z dnia 17.09.1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (Dz.U.2005.135.1132).
3. Rozporządzenie RM z dnia 19.07.2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji (Dz. U. 2005.135.1132).
4. Stenogram z posiedzenia Sejmu w dn. 06.03.2012 r., www.sejm.gov.pl.
5. Ustawa z dnia 06.04.1990 r. o Policji, (Dz.U.1990.30.179).
6. Ustawa z dnia 06.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, (Dz.U.2009.52.417).
7. Ustawa z dnia 21.05.1999 r. o broni i amunicji, (Dz.U.2012.576).
8. Wyrok TK z dn. 17.05.2012, sygn. akt K 10/11; www.trybunal.gov.pl.

ACT OF LAW ON DIRECT COERCIVE MEASURES AND FIREARMS – EVALUATION OF REGULATION’S RESULTS

Abstract: The issues concerning particular services’ powers regarding the use of direct coercive measures and firearms have always aroused considerable controversy. Experts have been divided as to the range of powers (of the police in particular) in this respect. Opinions on this matter ranged from demands to increase the powers of the services in this area to, directly opposite, demands to limit these powers as much as possible.

The discussion on this topic sped up with the appearing of the new draft law regulating the use of coercive measures and fire arms by all services in Poland, including private security agencies. Many of the postulates submitted in the course of parliamentary works are included in this Act.

The author of this article attempts to assess the newly introduced Act of law on coercive measures and firearms, with particular emphasis on provisions on police powers regarding the use of coercive measures and firearms.

This article presents as much as possible an in-depth analysis, taking into considerations both the advantages and disadvantages of the new regulations. The author focuses in particular on numerous inaccuracies that may pose serious problems in their real application. Therefore, there are many references to cases which may appear (or already have) during the service performed by policemen. The author also refers to binding regulations and points out the new content introduced in the Law under analysis, as well as its potential impact.